

Warszawa, dnia 26 czerwca 2017 r.

RAPORT

Sekcji Praw Człowieka

przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie

na temat problemu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy Policji i innych służb

Wstęp

Niniejszy raport na temat problemu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy Policji i innych służb („**Raport**”) został przygotowany przez członków Sekcji Praw Człowieka przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie („**Sekcja**”).

Celem działalności Sekcji jest w szczególności zajmowanie stanowiska w sprawach dotyczących poszanowania podstawowych praw oraz wolności człowieka i obywatela, a także prowadzenie badań w tej dziedzinie. Mając na względzie szczególne znaczenie wolności od tortur oraz zakazu tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania i karania, należących do sfery podstawowych wolności każdego człowieka, uznanej na gruncie międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka, jak również wewnętrznego prawa krajowego jako wolności, od której jakiegokolwiek odstępstwa nie są dopuszczalne, oraz która nie może być derogowana w jakichkolwiek okolicznościach, Sekcja przygotowała niniejszy Raport na temat problemu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy Policji i innych służb. Problem, który – jak pokazują przykłady konkretnych spraw – jest aktualny w naszym kręgu kulturowym, wpisuje się w zakres wspomnianej wyżej fundamentalnej i bezwzględnej wolności, jaką jest wolność od tortur oraz zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania i karania. Z problemem tym niejednokrotnie

stykają się w swojej działalności zawodowej adwokaci specjalizujący się w sprawach karnych.

Metodologia przygotowania Raportu oraz ramy czasowe objęte badaniem

Niniejszy Raport został przygotowany na podstawie analizy obowiązujących przepisów prawa polskiego oraz międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka, wynikających w szczególności z Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; „**Konwencja**”) oraz działalności orzeczniczej działającego na jej podstawie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka („**ETPCz**”). Przeanalizowano także międzynarodowe standardy dotyczące wolności od tortur wypracowane przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu¹ („**CPT**”) oraz Komitet Przeciwko Torturom² („**CAT**”).

Badanie objęło rok 2014, 2015 oraz pierwsze dwa kwartały roku 2016. Dane statystyczne niezbędne do przygotowania Raportu Sekcja uzyskała w trybie dostępu do informacji publicznej z Komendy Głównej Policji oraz z Biura Prezydialnego Prokuratury Krajowej. Sekcja wykorzystwała także dane z raportów Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2014 oraz 2015. Ponadto, informacje dotyczące badanego problemu zostały przekazane Sekcji również przez pełnomocnika Komendanta Głównego Policji ds. praw człowieka, a także adwokatów – karnistów, którzy zdecydowali się podzielić swoimi doświadczeniami oraz spostrzeżeniami dotyczącymi analizowanego problemu.

¹ ang. *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. CPT działa w ramach systemu ochrony praw człowieka Rady Europy na podstawie Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu z dnia 26 listopada 1987 r.

² ang. *Committee Against Torture*. CAT działa w ramach systemu ochrony praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych na podstawie Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania z dnia 10 grudnia 1984 r.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA RAPORTU

I. SKALA BADANEGO ZJAWISKA

1. Z danych udostępnionych w trybie dostępu do informacji publicznej przez Biuro Prezydialne Prokuratury Krajowej³ dotyczących skali zjawiska przestępczości związanej z torturami oraz nieludzkim lub poniżającym traktowaniem, użyciem przemocy fizycznej lub słownej przez funkcjonariuszy Policji wobec osób pozbawionych wolności (osób zatrzymanych / osób podejrzanych / podejrzanych), wynika, że w tego rodzaju sprawach w roku 2014 zapadło 11 wyroków skazujących lub warunkowo umarzających postępowanie, w roku 2015 – 9 wyroków, zaś w pierwszych dwóch kwartałach 2016 r. – 4 wyroki. Szczegółowe dane zaprezentowano w tabeli poniżej:

Przestępstwa związane z torturami oraz nieludzkim lub poniżającym traktowaniem, stosowaniem przemocy fizycznej lub słownej przez funkcjonariuszy Policji wobec osób pozbawionych wolności	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016 (2 pierwsze kwartały)
Liczba zawiadomień o przestępstwie	1386	1354	680
Liczba wszczętych postępowań	732	727	358
Liczba aktów oskarżenia	18	15	8

³ Pismo Biura Prezydialnego Prokuratury Krajowej z dnia 6 października 2016 r., znak PK I Ip 153.2016.

Liczba umorzonych postępowań	670	701	286
Liczba wyroków skazujących / warunkowo umarzających postępowanie	11	9	4
Liczba wyroków uniewinniających	5	0	4

Z powyższych danych wynika, że nieco ponad 2% spraw, w których wszczęto postępowanie kończy się wniesieniem do sądu aktu oskarżenia (w roku 2014 r. było to ok. 2,45%, w roku 2015 – ok. 2,06% oraz w pierwszych dwóch kwartałach 2016 r. – 2,23%). Zatem zaledwie nieco ponad 2% spośród spraw, w których zostaje wszczęte postępowanie karne zostaje poddane badaniu przez niezawisły sąd na etapie postępowania sądowego. Pozostałe są umarzane już na etapie postępowania przygotowawczego (zaś w przypadku ponad 50% zawiadomień nie dochodzi w ogóle do wszczęcia postępowania karnego).

2. Informacje na temat stwierdzonych przypadków stosowania tortur w palcówkach policyjnych zawierają także raporty Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur. W raporcie za rok 2015 opisany jest jeden przypadek stosowania tortur przez funkcjonariusza Policji w celu uzyskania informacji od zatrzymanego. Zarzuty postawione oskarżonemu w sprawie analizowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczyły: (i) dwukrotnego uderzenia w twarz zatrzymanego w celu przyznania się przez niego do kradzieży akumulatorów (przestępstwo z art. 246 kodeksu karnego) oraz (ii) dwukrotnego uderzenia w twarz zatrzymanego oraz polecenia mu, aby „stał na baczność” na jednej płycie przez ok. 1 godzinę w celu uzyskania od niego przyznania się do popełnienia kradzieży (przestępstwo z art. 246 kodeksu karnego). Za wskazane czyny policjant został skazany na karę łączną 1 roku i 2 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na dwa lata.⁴ Z kolei w raporcie za rok 2014 przeanalizowane zostały dwa wyroki wydane w latach 2013-2014 w stosunku do trzech funkcjonariuszy Policji

⁴ Raport RPO z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2015, s. 130 – 131.

również dotyczące stosowania przemocy w celu uzyskania informacji od zatrzymanych lub znęcania się nad osobą pozbawioną wolności. Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił, że w ww. sprawach zostały orzeczone kary, oscylujące wokół dolnej granicy kar przewidzianych w kodeksie karnym tj. w dwóch przypadkach – rok pozbawienia wolności zawieszony na pięcioletni okres próby oraz w jednym przypadku – 3 lata i 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz zakaz wykonywania zawodu funkcjonariusza Policji na okres 10 lat.⁵ Najszersza analiza spraw, w których doszło do wydania wyroków skazujących przeciwko funkcjonariuszom Policji w związku z zachowaniem naruszającym zakaz tortur, poniżającego lub niehumanitarnego traktowania dokonana została w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 kwietnia 2017 roku, sygn. KMP.570.3.2017.RK.⁶

II. STANDARDY MIĘDZYNARODOWE

1. Definicja tortur w prawie międzynarodowym

Pojęcie tortur zostało zdefiniowane w art. 1 ust. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1984 r. („**Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur**”). Zgodnie ze wskazanym przepisem: *„tortury» oznaczają każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub*

⁵ Raport RPO z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2014, s. 120.

⁶ Treść wystąpienia dostępna jest na stronie:
<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wystapienie%20generalne%20-%20obronca%20od%20poczatku%20zatrzymania.pdf>

milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.” Ponadto, art. 1 ust. 2 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur stanowi, iż umowy międzynarodowe lub ustawodawstwo krajowe mogą zawierać szerszą definicję tortur, niż przewidziana w Konwencji.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur: „Każde Państwo Strona podejmuje skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe oraz inne w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją.” Art. 4 ust. 1 stanowi, iż: „Każde Państwo Strona zapewnia, aby wszelkie akty tortur stanowiły przestępstwa w rozumieniu jego prawa karnego. Powyższe odnosi się również do usiłowania użycia tortur i do czynów jakiegokolwiek osoby, stanowiących współudział lub udział w stosowaniu tortur.”

2. Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko Polsce

Orzeczenia ETPCz w sprawach przeciwko Polsce dotyczące naruszeń art. 3 Konwencji⁷ wskazują, iż istotny problem stanowią naruszenia tego postanowienia w wymiarze proceduralnym, polegające na braku przeprowadzenia rzetelnych i efektywnych postępowań w razie zarzutów osób zatrzymanych dotyczących ich złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji.⁸ Do podobnego wniosku prowadzi analiza danych statystycznych dotyczących skarg na naruszenie art. 3 Konwencji, z której wynika, iż postępowania karne są wszczynane w ok. 50% przypadków zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstwa, zaś 98% skarg, w których postępowania zostały wszczęte, jest umarzanych na etapie postępowania przygotowawczego.

W jednym z wyroków ETPCz stwierdził: *„Zgodnie z ustaloną procedurą postępowania Trybunału, **kiedy osoba stwierdza w sposób wiarygodny, że doznała ze strony przedstawicieli władz traktowania, naruszającego artykuł 3, na władzach***

⁷ Zgodnie z art. 3 Konwencji: *„Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.”*

⁸ Wyrok ETPCz z dnia 27 września 2011 r. w sprawie KARBOWNICZEK PRZECIWKO POLSCE (Skarga nr 22339/08), wyrok ETPCz z dnia 13 stycznia 2009 r. w sprawie LEWANDOWSKI I LEWANDOWSKA PRZECIWKO POLSCE (Skarga nr 15562/02), wyrok ETPCz z dnia 24 lutego 2009 r. w sprawie PIENIAK PRZECIWKO POLSCE (Skarga nr 19616/04), wyrok ETPCz z dnia 31 marca 2009 r. w sprawie WIKTORO PRZECIWKO POLSCE (Skarga nr 14612/02).

państwowych spoczywa obowiązek przeprowadzenia “skutecznego oficjalnego dochodzenia”, w którym fakty zostaną ustalone, a osoby odpowiedzialne wskazane, a następnie ukarane (por. Slimani p. Francji, nr 57671/00, §§ 30 i 31, ETPCz z 2004-IX (fragmenty), oraz Assenov i inni p. Bułgarii, wyrok z dnia 28 października 1998 roku, Raporty, § 102). Co więcej, wymogi proceduralne artykułu 3 wykraczają poza etap wstępnego dochodzenia; całe postępowanie, włącznie z etapem postępowania sądowego, musi spełniać wymagania w zakresie zakazu wytyczonego przez artykuł 3.”⁹

Warto przytoczyć jeszcze jeden fragment wyroku ETPCz: „Trybunał przypomina, że w sytuacji, **gdy integralność osoby została naruszona podczas zatrzymania lub w innych okolicznościach, w których osoba była pod kontrolą Policji, każdy taki przypadek będzie domniemanym przykładem złego traktowania** (zob. Bursuc p. Rumuni, nr 42066/98, § 80, 18 października 2004). Trybunał przypomina, że jeśli tymczasowo aresztowany w chwili zatrzymania jest zdrowy, a w momencie zwolnienia jego stan zdrowia jest pogorszony, to władze krajowe mają obowiązek wyjaśnić przyczyny takiego stanu rzeczy. W takim wypadku na władzach ciąży szczególny obowiązek wyjaśnienia okoliczności w jakich doszło do pogorszenia stanu zdrowia. W przeciwnym razie dojdzie do naruszenia artykułu 3 Konwencji (zob. Tomasi p. Francji, 27 sierpnia 1992r., §§ 108-11, Seria A nr 241-A, i Selmouni p. Francji [GC], nr 25803/94, § 87, ECHR 1999-V).”¹⁰

3. Rekomendacje CAT

CAT w swoich rekomendacjach przyjętych w dniu 19 listopada 2013 r.¹¹ w sprawie Polski, wskazał na występujące problemy w kontekście zapewnienia skutecznych środków, mających na celu zapobieganie stosowania tortur na terytorium Polski. W pierwszej kolejności, jako główny problem, wskazany został brak wprowadzenia do polskiego porządku prawnego przepisu penalizującego stosowanie tortur

⁹ Wyrok ETPCz z dnia 31 marca 2009 r. w sprawie WIKTORKO PRZECIWKO POLSCE (Skarga nr 14612/02), pkt 58 uzasadnienia wyroku.

¹⁰ Wyrok ETPCz z dnia 24 lutego 2009 r. w sprawie PIENIAK PRZECIWKO POLSCE (Skarga nr 19616/04), pkt 44 uzasadnienia wyroku.

¹¹ Treść rekomendacji dostępna jest na stronie:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT/C/POL/CO/5-6&Lang=En

w rozumieniu art. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur. Nakaz wprowadzenia takiej regulacji wynika z art. 4 ust. 1 ww. konwencji. CAT zarekomendował podjęcie skutecznych środków, mających na celu penalizację tortur w odrębnym przepisie prawa, który zawierać będzie wszystkie elementy pojęcia „tortur” wskazane w art. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur, a także zapewnienie adekwatnych kar, odzwierciedlających wagę przestępstwa stosowania tortur (omawiany problem podnoszony był także przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który postulował wprowadzenie do przepisów kodeksu karnego przepisu penalizującego stosowanie tortur. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich brak odrębnego przepisu penalizującego stosowanie tortur utrudnia, a czasem wręcz uniemożliwia kwalifikację określonych czynów jako tortur w rozumieniu Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur).¹²

Kolejny istotny problem zidentyfikowany przez CAT dotyczy zapewnienia skutecznego śledztwa w przypadku skarg dotyczących stosowania tortur. CAT wskazuje, że bardzo niewiele postępowań jest wszczynanych w przypadku zarzutów stosowania tortur, zaś większość spraw, gdzie postępowanie zostało wszczęte, jest umarzana. W związku z tym CAT zarekomendował konieczność zapewnienia rozpoznawania skarg dotyczących stosowania tortur bezzwłocznie, w sposób skuteczny oraz bezstronny. W każdym przypadku, gdy istnieją podstawy do stwierdzenia podejrzenia, że mogło mieć miejsce stosowanie tortur lub złe traktowanie, właściwe organy zobowiązane są z własnej inicjatywy podjąć bezstronne i skuteczne postępowanie, a w przypadku stwierdzenia winy oskarżonych, wymierzyć kary adekwatne do wagi popełnionych czynów.

4. Rekomendacje CPT

CPT w wypracowanych na przestrzeni ponad dwudziestu lat działalności standardach dotyczących zapobiegania torturom, wskazuje na szczególne znaczenie trzech uprawnień, przysługujących osobom zatrzymanym przez Policję tj.: (i) prawo do powiadomienia o fakcie zatrzymania osoby wskazanej przez osobę zatrzymaną, (ii) prawo dostępu do adwokata oraz (iii) prawo dostępu do lekarza wybranego przez osobę zatrzymaną, jeżeli osoba zatrzymana o to wnioskuje (przy czym uprawnienie

¹² Raport RPO z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2015, s. 129-130.

to powinno przysługiwać niezależnie od zbadania osoby zatrzymanej przez lekarza wezwanego przez funkcjonariuszy Policji.¹³ Wskazuje się, iż kluczowe znaczenie powyższych uprawnień w prewencji tortur / złego traktowania opiera się na założeniu, iż ryzyko stosowania tortur / złego traktowania znacznie wzrasta w przypadku, gdy osoba zatrzymana jest pozbawiona kontaktu ze światem zewnętrznym.¹⁴

Odnosnie do prawa dostępu do adwokata, konieczne jest uregulowanie w przepisach kwestii dostępu do adwokata (na każdym etapie postępowania, a także już od momentu zatrzymania przez Policję) dla osób, które nie są w stanie ponieść kosztów pomocy prawnej.

Następnie, CPT wskazuje na konieczność poinformowania osób zatrzymanych o przysługujących im uprawnieniach, a także na konieczność stworzenia niezależnego mechanizmu rozpatrywania skarg dotyczących sposobu traktowania osób zatrzymanych. „(...) *Brak reakcji ze strony władz na zgłaszane im skargi powoduje, że funkcjonariusze źle traktujący osoby zatrzymane mogą szybko poczuć się bezkarni.*”¹⁵ Zaś przeprowadzenie skutecznego śledztwa oraz doprowadzenie do ukarania funkcjonariuszy, którzy dopuścili się złego traktowania / stosowania tortur wobec osób zatrzymanych ma fundamentalne znaczenie dla wdrożenia zakazu stosowania tortur w praktyce.¹⁶

Kolejnym ważnym instrumentem jest zapewnienie odpowiedniego szkolenia funkcjonariuszom Policji. CPT wielokrotnie podkreśla, iż nie ma lepszej gwarancji zapobiegania torturom niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji. Istotne znaczenie ma w tym kontekście *„promowanie podejścia, że uważa się za nieprofesjonalne – i niebezpieczne z punktu widzenia ścieżki kariery –*

¹³ Standardy CPT - „Merytoryczne” Fragmenty Sprawozdań Ogólnych Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom, s. 6. Dokument w języku polskim dostępny jest na stronie: <http://www.cpt.coe.int/lang/pol/pol-standards.pdf>

¹⁴ R. Carver, Does torture prevention work? Reasearch project commissioned by the Association for the Prevention of Torture. Report of exploratory phase, s. 7. Tekst raportu w języku angielskim dostępny jest na stronie: http://www.apt.ch/content/files/apt%20institutional/Carver%20research%20project%20stage%201_report.pdf

¹⁵ Standardy CPT „Merytoryczne” Fragmenty Sprawozdań Ogólnych Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom, s. 13.

¹⁶ Ibid. s.102.

*współpracowanie z kolegami, którzy uciekają się do złego traktowania, natomiast uważa się za właściwe i podlegające wynagrodzeniu zawodowemu należenie do zespołu, który się od takich aktów powstrzymuje.*¹⁷

W odniesieniu do sytuacji osób zatrzymanych w Polsce, CPT w swoim ostatnim sprawozdaniu skierowanym do polskiego rządu¹⁸ stwierdził, iż większość osób, z którymi rozmawiali przedstawiciele CPT wskazywała na prawidłowe ich traktowanie przez Policję. Jednocześnie CPT stwierdza, że otrzymał także „znaczącą liczbę” przypadków domniemanego złego traktowania osób zatrzymanych w trakcie samego zatrzymania, jak i później – podczas przesłuchania, polegającego na działaniach takich jak: policzkowanie, uderzanie pięścią, kopanie, uderzanie pałką policyjną, zakładanie kajdanek bardzo ciasno. Ponadto, w „bardzo małej liczbie” przypadków osoby wskazywały na traktowanie, które można zakwalifikować jako stosowanie tortur tj.: uderzanie pałką policyjną w podeszwy stóp, zadawanie wstrząsów elektrycznych za pomocą paralizatora, przypalanie ramienia papierosem.¹⁹ Część z ww. opisanych przypadków była spójna z dokumentacją medyczną zebraną przez przedstawicieli CPT podczas wizytacji.

Po przeprowadzeniu wizytacji w Polsce w roku 2013, CPT stwierdził, iż osoby zatrzymane przez Policję w Polsce, narażone są na znaczące ryzyko złego traktowania.

Jako środki zaradcze wobec tego stanu rzeczy, CPT zarekomendował m.in. promowanie wśród policjantów postawy, zgodnie z którą złe traktowanie osób zatrzymanych świadczy o braku profesjonalizmu, a także wdrożenie w strukturach Policji mechanizmów informowania o nieprawidłowościach (tzw. „whistler blower” *protective measures*).²⁰

¹⁷ Ibid. s. 100.

¹⁸ Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 June 2013. Sprawozdanie w języku angielskim dostępne jest na stronie: <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2014-21-inf-eng.pdf>

¹⁹ Ibid. s. 11.

²⁰ Ibid. s. 15.

III. PRAWO KRAJOWE ORAZ STANDARDY PRZYJĘTE PRZEZ POLICJĘ

1. Zatrzymanie – prawa zatrzymanego a standard unijny

Zasady dotyczące zatrzymania uregulowane zostały w art. 244 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1749 ze zm.; „**KPK**”). Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.

Zatrzymanego należy natychmiast poinformować o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego, do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia, do otrzymania odpisu protokołu zatrzymania, do dostępu do pierwszej pomocy medycznej oraz o prawach wskazanych w art. 245 (prawo do zapewnienia zatrzymanemu kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym na jego żądanie, a także bezpośrednią rozmowę z nimi), art. 246 § 1 (prawo do złożenia zażalenia, w którym zatrzymany może się domagać zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jego zatrzymania) i art. 612 § 2 (prawo do kontaktu z właściwym urzędem konsularnym lub przedstawicielstwem dyplomatycznym w razie zatrzymania obywatela państwa obcego), jak również o treści art. 248 § 1 i 2 (informacja dotycząca czasu trwania zatrzymania).

Obowiązek zapewnienia minimalnego standardu praw osoby zatrzymanej nakłada na polskie organy Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. Dyrektywa powinna być implementowana do dnia 27 listopada 2016 r. r. Stosownie do wymagań dyrektywy, podejrzanym ma prawo dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki. Do kontaktu ma przy tym dojść w takim terminie i w taki sposób, aby możliwe było rzeczywiste i skuteczne wykonywanie przysługującego

prawa do obrony. Każdy ma prawo dostępu do adwokata niezwłocznie po pozbawieniu wolności; niezależnie zaś od ewentualnego pozbawienia wolności: przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania oraz w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, w tym w szczególności okazania w celu rozpoznania, konfrontacji, eksperymentów procesowych polegających na odtworzeniu przebiegu przestępstwa.

Dyrektywa zastrzega także konieczność respektowania zasady poufności porozumiewania się z adwokatem przy korzystaniu z prawa dostępu do adwokata, obejmującego spotkania, korespondencję, rozmowy telefoniczne oraz inne formy porozumiewania się, dozwolone na mocy prawa krajowego.

2. Przepisy regulujące użycie siły przez funkcjonariuszy Policji

Przepisy regulujące kwestię dopuszczalności użycia siły przez funkcjonariuszy Policji zawarte są w ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 355 ze zm.; „**Ustawa o Policji**”). Zgodnie z art. 16 ust. 1 Ustawy o Policji w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1-6 i 8-14 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r., poz. 628, ze zm.; „**Ustawa o Środkach Przymusu**”), policjanci mogą użyć środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1-13 i 17-20 tej ustawy, lub wykorzystać te środki. Zgodnie z art. 16 ust. 3 Ustawy o Środkach Przymusu, użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego oraz jego dokumentowanie odbywa się na zasadach określonych w Ustawie o Środkach Przymusu.

Zgodnie z art. 11 pkt 1-6 oraz pkt 8-14 Ustawy o Środkach Przymusu, środków przymusu bezpośredniego można użyć lub wykorzystać je w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- a. wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;
- b. odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;

- c. przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- d. przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- e. przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;
- f. ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego;
- g. przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- h. zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- i. ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- j. zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- k. pokonania biernego oporu;
- l. pokonania czynnego oporu;
- m. przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

W razie zaistnienia ww. przypadków funkcjonariusze Policji mogą użyć środków przymusu bezpośredniego, obejmujących m.in.:

- a. użycie siły fizycznej (w postaci technik: transportowych, obrony, ataku, obezwładnienia),
- b. kajdanki,
- c. kaftan bezpieczeństwa,
- d. pas obezwładniający,
- e. pałka służbowa,
- f. wodne środki obezwładniające,
- g. pociski niepenetracyjne,
- h. chemiczne środki obezwładniające w postaci m.in. ręcznych miotaczy substancji obezwładniających lub innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających,
- i. przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej.

Używając siły fizycznej lub wykorzystując siłę fizyczną, nie zadaje się uderzeń, chyba że uprawniony działa w celu odparcia zamachu na życie lub zdrowie własne lub innych osób albo na mienie lub przeciwdziała ucieczce. Szczegółowe zasady użycia

poszczególnych środków przymusu bezpośredniego uregulowane są w przepisach Rozdziału 2. Ustawy o Środkach Przymusu.

3. Brak odrębnego przepisu penalizującego stosowanie tortur.

Przepisy krajowego prawa w Polsce nie zawierają definicji „tortur”, jak również brak jest odrębnego przepisu penalizującego stosowanie tortur. Zachowania mogące wyczerpywać znamiona stosowania „tortur” kwalifikowane są, w zależności od konkretnego przypadku, w szczególności z następujących przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.; „**KK**”): art. 231 KK (nadużycie władzy), art. 246 KK (stosowanie przemocy w celu uzyskania określonych wyjaśnień lub informacji) oraz art. 247 KK (znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności), ewentualnie art. 158 KK (pobicie).

4. Działania Policji zmierzające do zapewnienia standardu ochrony praw człowieka

Kluczowym czynnikiem mającym zagwarantować właściwą postawę funkcjonariuszy Policji w kontekście przestrzegania praw człowieka osób poddanych interwencji funkcjonariuszy Policji jest właściwy dobór odpowiednich osób na etapie rekrutacji do Policji, mający na celu wyeliminowanie kandydatów wykazujących wysoki poziom agresji. Dodatkowo, prowadzone są szkolenia nowych policjantów w Szkole Policji w Słupsku poświęcone tematyce praw człowieka. Od 2011 roku prowadzone są również szkolenia z praw człowieka w zarządzaniu Policją dla kadry zarządzającej. Policja podjęła także próbę zbadania oraz zidentyfikowania rzeczywistego problemu agresji wśród funkcjonariuszy poprzez zlecenie badań dotyczących problemu występowania w Policji agresji skierowanej przeciwko osobom spoza Policji.

Dnia 11 sierpnia 2015 roku Komendant Główny Policji zatwierdził dokument pt. „Uproszczona analiza problematyki podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań z innych przyczyn”. Koordynację wdrażania wymienionych rekomendacji przekazano Pełnomocnikowi Komendanta Głównego Policji do spraw Ochrony Praw Człowieka, zaś na szczeblu jednostek terenowych Policji - komórkom organizacyjnym pionu prewencji. Aspekt edukacyjny w omawianym obszarze powierzono Szkole Policji w Słupsku. Dnia 21 marca 2016 roku harmonogram został przekazany do KGP, komend

wojewódzkich Policji, Komendy Stołecznej Policji, Centralnego Biura Śledczego Policji oraz szkół policyjnych w celu realizacji.

IV. ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY

1. Gwarancje dla osób zatrzymanych

Z ostatniego sprawozdania CPT w sprawie Polski wynika, że wiele spośród osób zatrzymanych, z którymi rozmawiali przedstawiciele CPT, nie jest świadomych przysługującego im prawa do zawiadomienia osoby wskazanej przez osobę zatrzymaną o zaistniałym fakcie zatrzymania. Pomimo tego, że informacja taka zawarta jest w protokole zatrzymania, jak się okazuje, jest ona przekazywana osobom zatrzymanym w sposób na tyle mało dla nich czytelny, że nie są one w praktyce świadome istnienia takiego uprawnienia.²¹ Jeżeli zaś osoby zatrzymane zwracały się z prośbą o poinformowanie wskazanej przez siebie osoby o dokonanym zatrzymaniu, w wielu przypadkach nie otrzymywały informacji zwrotnej, czy faktycznie udało się skontaktować ze wskazaną osobą.

Odnosnie do prawa dostępu do adwokata, CPT w ostatnim raporcie w sprawie Polski stwierdził, że realizacja tego uprawnienia w praktyce jest raczej wyjątkiem, niż regułą. Problem, na który zwraca uwagę CPT dotyczy również braku uregulowania w przepisach kwestii zapewnienia osobom zatrzymanym pomocy prawnej z urzędu, jeżeli nie są one w stanie same ponieść jej kosztów. Podobny wniosek dotyczący braku skuteczności omawianego uprawnienia w praktyce, wynika z opinii Naczelnej Rady Adwokackiej („NRA”),²² w której NRA stwierdza, iż w rzeczywistości bardzo niewiele osób w momencie zatrzymania korzysta z prawa do kontaktu z adwokatem. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest brak uregulowań mechanizmu zapewnienia realizacji tego prawa w praktyce. Jeżeli bowiem osoba zatrzymana nie wskaże zatrzymującemu imienia i nazwiska oraz numeru telefonu adwokata, jej uprawnienie

²¹ Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 June 2013, s. 16.

²² Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 22 lutego 2012 r. NRA-52-2/1/12 w przedmiocie praktyki stosowania art. 245 § 1 Kodeksu postępowania karnego z perspektywy gwarancji praw i wolności konstytucyjnych jednostki, a w szczególności prawa do obrony. Tekst opinii dostępny jest na stronie: http://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/adwokatura-tresc-8847.pdf

do kontaktu z adwokatem stanie się iluzoryczne i nieskuteczne. Zatem, tylko jeżeli osoba zatrzymana dysponuje danymi adwokata, będzie mogła taki kontakt uzyskać.²³ Na problem braku dostępu adwokata do klienta na początkowym etapie postępowania zwracali także uwagę adwokaci, którzy na potrzeby sporządzenia niniejszego Raportu podzielili się swoimi doświadczeniami z członkami Sekcji, wskazując np. na utrudnianie kontaktu z klientami z przyczyn organizacyjnych np. w porze nocnej lub konieczność oczekiwania na określonego funkcjonariusza Policji. Inna uwaga jednego z adwokatów w kontekście analizowanego problemu dotyczyła nadużywania przez funkcjonariuszy prawa do obecności w trakcie spotkań klienta z adwokatem, co ogranicza prawo do obrony.

W sprawozdaniu władz polskich dla CPT sporządzonym w odpowiedzi na raport CPT w sprawie Polski z roku 2013, wskazuje się, iż: *„Polska dostrzega problem wprowadzenia do krajowego porządku prawnego regulacji tworzących powszechny i spójny system nieodpłatnej pomocy prawnej dostępnej na etapie przesądowym, w tym dla osób zatrzymanych przez Policję, które nie są w stanie pokryć kosztów usług świadczonych przez profesjonalnego pełnomocnika.”* Rząd polski wskazał także, iż w Ministerstwie Sprawiedliwości trwały prace analityczne w tej dziedzinie. Niestety do dnia sporządzenia niniejszego Raportu prace analityczne, o których wspominają władze polskie w sprawozdaniu dla CPT, nie znalazły odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach.

Należy podkreślić, że prawo dostępu do adwokata jest jedną z rudymenarnych gwarancji procesowych dla osób pozbawionych wolności, już od momentu ich zatrzymania. Służy ono nie tylko zapewnieniu prawa do obrony, ale ma także na celu zagwarantowanie poszanowania godności osoby zatrzymanej oraz ochrony przed niewłaściwym jej traktowaniem przez funkcjonariuszy. Prawo dostępu do adwokata należy postrzegać jako jedną z fundamentalnych (a także jedną z najbardziej skutecznych) gwarancji w prewencji stosowania tortur oraz innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Obecność adwokata ma na celu zrównoważenie, na ile to możliwe, „nierówności sił”, z którą mamy do czynienia, gdy organy ścigania, dokonują zatrzymania jednostki. Adwokat podczas przesłuchania osoby zatrzymanej

²³ Ibid. s.4.

będzie czuwał nad jego prawidłowym przebiegiem, a także zapobiegnie wymuszaniu przez funkcjonariuszy przyznania się do zarzucanego czynu.

2. Nieprzeprowadzanie skutecznych śledztw na okoliczność stosowania tortur, złego lub poniżającego traktowania

Kolejnym problemem, jaki rysuje się na tle analizy orzeczeń ETPCz, a także rekomendacji CAT oraz CPT w sprawie Polski, jest brak skutecznie przeprowadzanych śledztw w sprawach dotyczących możliwego stosowania tortur, złego lub poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy Policji wobec osób pozbawionych wolności. Szczegółowe uwagi na ten temat zawarte zostały w pkt II Raportu powyżej.

3. Trudności dowodowe

Ponadto, adwokaci, którzy w swojej praktyce zawodowej zetknęli się z problemem złego traktowania osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy Policji oraz zdecydowali się podzielić z Sekcją Praw Człowieka swoimi spostrzeżeniami, wskazali na następujące problemy: (i) trudności dowodowe – brak innych dowodów niż zeznania pokrzywdzonego, zmowa milczenia funkcjonariuszy, zacieranie śladów, współpraca dwóch funkcjonariuszy prezentujących tożsame stanowiska, czy też brak dowodów w przypadku przemocy słownej; (ii) lekceważenie zarzutów podnoszonych przez podejrzanego dotyczących złego oraz upokarzającego traktowania przez funkcjonariuszy; (iii) brak reakcji Policji na podnoszone zarzuty dotyczące złego traktowania podejrzanego przez funkcjonariuszy Policji; (iv) przewlekłość postępowań; a także (v) podejście sędziów, którzy w sprawach niewłaściwego traktowania przez policjantów, oskarżenia wobec policjantów traktują jako przyjętą przez podsądnych linię obrony oraz dają wiarę depozycjom policjantów.

W powyższym kontekście warto dodać, iż również CPT w przytaczanym wyżej, ostatnim raporcie w sprawie Polski, wskazuje na nieprawidłowości dotyczące dokumentowania obrażeń osób zatrzymanych, stwierdzając, iż obrażenia osób doprowadzanych do aresztów nie zawsze są prawidłowo odzwierciedlane w dokumentacji.²⁴ Tego rodzaju nieprawidłowości przyczyniają się do obniżenia

²⁴ Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 June 2013, s. 17.

skuteczności postępowań dotyczących możliwego stosowania tortur lub innego złego traktowania, utrudniając ustalenia co do wstąpienia faktu tego rodzaju traktowania.

4. Brak odrębnego typu przestępstwa tortur w kk

Na brak w polskim porządku prawnym odrębnego przepisu penalizującego stosowanie tortur zwracał uwagę CAT w swych rekomendacjach skierowanych do rządu polskiego, jak również niejednokrotnie podnosił w swych wystąpieniach Rzecznik Praw Obywatelskich. W opinii CAT stosowanie różnych, obecnie obowiązujących przepisów KK do przypadków stosowania tortur, nie odzwierciedla wagi przestępstwa, jakie stanowi stosowanie tortur, a w konsekwencji nie zapewnia wymierzania adekwatnych kar sprawcom.

5. Wnioski płynące z informacji przedstawionych przez pełnomocnika Komendanta Głównego Policji ds. praw człowieka

Ze spotkania członków Sekcji Praw Człowieka z Pełnomocnikiem Komendanta Głównego Policji do spraw Ochrony Praw Człowieka wynikają następujące wnioski. Przypadki niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych zdarzają się praktycznie w każdym kraju. Przeciwdziałaniu złemu traktowaniu zatrzymanych, jak również poprawie jakości nadzoru nad działaniami funkcjonariuszy nie sprzyjają m.in.: brak pełnego monitoringu pomieszczeń i pojazdów Policji oraz przebiegu policyjnych interwencji; brak zapewnienia każdemu zatrzymanemu obecności prawnika przy pierwszym przesłuchaniu czy tzw. rozpytaniu dokonywanym przez funkcjonariuszy. W praktyce osoby zatrzymane bardzo często podpisują przekazany im przez funkcjonariusza dokument z listą ich uprawnień i nie żądają kontaktu z adwokatem, dopiero przebywając w areszcie kierują skargę dotyczącą przebiegu zatrzymania (w tym stosowania przemocy przez funkcjonariuszy podczas zatrzymania). W takiej sytuacji, z uwagi na zanik śladów na ciele, najczęściej nie da się sprawdzić i udowodnić, czy do pobicia faktycznie doszło. Kwestia ta wiąże się zaś z generalnym problemem, braku właściwego systemu reagowania na informacje o przypadkach niewłaściwego traktowania przez funkcjonariusza osoby spoza Policji lub nadużycia siły w stosunku do takiej osoby – osoby skarżące nie są przesłuchiwane niezwłocznie (często ma to miejsce po wielu dniach), a co więcej, ze znacznym opóźnieniem (kiedy nie ma już żadnych śladów pobicia) skarżący są kierowani do lekarza w celu

dokonania obdukcji. Brakuje również systemu przekazywania spraw do rozpoznania do innych jednostek w celu zapewnienia bezstronności w rozpatrywaniu skarg.

Problemem jest również bagatelizowanie skarg przez kontrolujące działania Policji organy prokuratury, a nawet sądy, które w przypadku braku dowodów pobicia w postaci obdukcji, która nie została przeprowadzona w czasie właściwym, potrafią sugerować funkcjonariuszom w uzasadnieniu swoich orzeczeń rozważenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa przez pokrzywdzonego, polegającego na fałszywym oskarżeniu funkcjonariuszy o pobicie.

V. REKOMENDACJE

1. W celu zapewnienia skuteczności gwarancji procesowych, przysługujących osobom zatrzymanym należy postulować wprowadzenie zmian w procedurze karnej, polegających na stworzeniu mechanizmu **skutecznego dostępu do adwokata**, w tym przyznawania nieodpłatnej pomocy prawnej dostępnej na każdym etapie postępowania karnego, a także przed formalnym jego wszczęciem, gdy dochodzi do zatrzymania osoby (w sytuacji, gdy zatrzymany nie jest w stanie ponieść kosztów pomocy prawnej pełnomocnika z wyboru). Obowiązek państwa polskiego wprowadzenia omawianej gwarancji wywodzić można z wiążącego je prawa międzynarodowego, tj. z art. 2 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur, zgodnie z którym każde państwo podejmuje m.in. skuteczne środki ustawodawcze w celu zapobiegania stosowaniu tortur. Jak wskazano we wcześniejszej części niniejszego Raportu, prawo dostępu do adwokata jest jedną z podstawowych oraz najbardziej skutecznych gwarancji dla osiągnięcia tego celu – CPT, CAT, Komisja Praw Człowieka przy ONZ oraz Specjalny Sprawozdawca ONZ do spraw tortur są w tej materii zgodni. Ponadto, orzecznictwo ETPCz wskazuje na to, iż obecność adwokata podczas przesłuchania jest niezbędna dla zapewnienia rzetelnego procesu. Odrębne źródło tego obowiązku wynika z konieczności prawidłowej implementacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności.

Odnosząc się do kwestii prawa dostępu do adwokata należy podkreślić jeszcze konieczność zapewnienia działania tej gwarancji w praktyce. W sytuacji, gdy obecnie dostęp do adwokata *de facto* mają w większości przypadków wyłącznie osoby, które dysponują danymi kontaktowymi adwokata, nie może być mowy o skuteczności tej gwarancji w praktyce. Należy postulować, aby osoby, które nie posiadają danych kontaktowych adwokata, otrzymywały takie dane kontaktowe od funkcjonariuszy Policji oraz, aby najpóźniej przed rozpoczęciem pierwszego przesłuchania był zapewniony kontakt z adwokatem. W celu zagwarantowania skuteczności omawianej gwarancji można rozważyć także *de lege ferenda* wprowadzenie zakazów dowodowych polegających na zakazie wykorzystywania jako dowód wyjaśnień uzyskanych podczas przesłuchania, które odbyło się bez udziału adwokata w sytuacji, gdy osoba zatrzymana obecności adwokata zażądała.

2. Odnosząc się do problemu, jakim jest brak skuteczności postępowań w sprawach dotyczących podejrzeń o stosowanie tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego albo poniżającego traktowania, rekomendowane jest stosowanie zaleceń zawartych w **Protokole Stambulskim**²⁵ dotyczących środków skutecznego śledztwa. Protokół Stambulski zawiera w szczególności: (i) wytyczne odnośnie sposobu badania domniemanych pokrzywdzonych oraz dokumentowania przeprowadzonych badań (obejmującego m.in. kolorowe zdjęcia wszystkich urazów, a także dokonanie oceny psychologicznej, uwzględniającej fakt, iż istnieją metody stosowania tortur w sposób, który nie pozostawia śladów na ciele); (ii) rekomendowaną metodologię przesłuchiwania domniemanych pokrzywdzonych (w tym przykładowe pytania, mające na celu pomoc w ustaleniu okoliczności domniemanego zdarzenia); (iii) czy też wskazówki co do sposobu prowadzenia postępowania.

Użyteczne dla osiągnięcia powyższego celu będzie organizowanie szkoleń/warsztatów dla funkcjonariuszy Policji, prokuratorów oraz sędziów, które przybliżą treść Protokołu Stambulskiego w praktyce oraz stanowić będą pomoc dla organów wymiaru sprawiedliwości w prowadzeniu skutecznych postępowań oraz zapewniania, że osoby

²⁵ Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania – Protokół Stambulski przekazany Wysokiemu Komisarzowi Narodów Zjednoczonych do Spraw Praw Człowieka 9 sierpnia 1999 r. (polskojęzyczna wersja językowa podręcznika dostępna jest na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości).

dopuszczające się stosowania tortur lub innego okrutnego, nieludzkiego albo poniżającego traktowania, będą pociągane do odpowiedzialności.

3. Ponadto, biorąc pod uwagę rekomendacje międzynarodowych, jak i krajowych organów ochrony praw człowieka, a także ciężące na państwie polskim zobowiązania prawnomiędzynarodowe wypływające z postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur, należy do polskiego porządku prawnego wprowadzić **odrębny przepis penalizujący stosowanie tortur**. Argumenty dotyczące wskazanego zagadnienia zostały wskazane we wcześniej części Raportu.

4. Rekomendacje dotyczące **zmian w funkcjonowaniu Policji**:

- rozszerzenie sankcji stosowanych wobec funkcjonariuszy w postaci pozbawienia prawa do zaopatrzenia emerytalnego nie tylko za przestępstwo o charakterze korupcyjnym, ale również za przestępstwa popełnione w wyniku agresji funkcjonariusza skierowanej przeciwko osobie spoza Policji lub nadużycia siły w stosunku do takiej osoby;
- prawo do tzw. „pierwszego błędu” jeśli funkcjonariusz Policji przyzna się do przestępstwa popełnionego w wyniku agresji skierowanej przeciwko osobie spoza Policji lub nadużycia siły w stosunku do takiej osoby. W takiej sytuacji zamiast sankcji wobec funkcjonariusza w pierwszej kolejności przeprowadzana byłaby mediacja z pokrzywdzonym w sprawie warunków zadośćuczynienia. W obecnych realiach policjant ma zbyt wiele do stracenia, a więc woli nie przyznawać się do winy;
- system wczesnej interwencji polegający na reagowaniu na zwiększoną liczbę skarg w danej jednostce Policji – dymisje, przeniesienia, szkolenia, zwiększony nadzór. System ten miałby przeciwdziałać utrwalaniu się poczucia bezkarności funkcjonariuszy i rozpowszechnianiu złych wzorców;
- utrwalanie przesłuchań policyjnych, które z jednej strony chroni osobę zatrzymaną, a z drugiej stanowi także ochronę dla funkcjonariusza przed bezpodstawnymi oskarżeniami ze strony zatrzymanych.²⁶ *De lege ferenda* należy

²⁶ Standardy CPT „Merytoryczne” Fragmenty Sprawozdań Ogólnych Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom, s. 7

postulować wprowadzenie ww. instrumentu do obowiązującego porządku prawnego;

- pełen monitoring policyjnych pomieszczeń i brak lub znaczące ograniczenie tzw. martwych punktów (nie objętych monitoringiem kamer) w takich pomieszczeniach; wprowadzenie rozwiązania tzw. *body cameras*, czyli kamer mających na celu rejestrację przebiegu interwencji zainstalowanych na mundurach interweniujących funkcjonariuszy; szerokokątne kamery monitorujące wnętrza policyjnych samochodów. Zmiana w tym zakresie ułatwiłaby odtworzenie przebiegu podejmowanych przez funkcjonariuszy interwencji oraz sposobu traktowania osób zatrzymanych w policyjnych pomieszczeniach lub pojazdach. Przy zastosowaniu powyższych rozwiązań pożądanymi byłoby również wprowadzenie zasady domniemania wiarygodności zeznań osoby pokrzywdzonej, w sytuacji, w której przebieg interwencji podjętej wobec takiej osoby lub okres przebywania takiej osoby w policyjnych pomieszczeniach lub pojazdach nie został zarejestrowany – w takiej sytuacji ciężar udowodnienia, że przebieg interwencji lub zatrzymania odbywał się zgodnie z prawem spoczywałby na funkcjonariuszach i instytucji dokonującej zatrzymania.
